

ИЗИКАНЫ ОКУТУУ ПРОЦЕССИНДЕ ОКУУЧУЛАРДЫН БИЛИМИН ЖАНА БИЛГИЧТИКТЕРИН БААЛОО

Ж. Баласагын атындагы Кыргыз Улуттук Университети, Бишкек ш., Фрунзе к., 547

Башкаруу, укук, финансы жана бизнес Эл аралык академиясы, Бишкек ш.

Мугалим бааны койордо белгилүү бир критерияларга таянат. Алар: билиминин көлөмү, тереңдиги жана түшүнүүсү, окулган материалды талдай жана жалпылай билүүсү, ээ болгон билимдерин билим берүүчүлүк жана практикалык иш аракеттерде пайдалана билүүсү ж.б.

Билимдерин баалоодо мугалимдер үчүн багыт болуп физиканы окутуу процессинде окуучуларда иштелип чыгылуучу төмөндөгүдөй билгичтиктер кызмат кылат:

- кубулуштун техникасын түшүндүрүү үчүн түшүнүктөрдү, закондорду жана теорияларды колдонуу;

- окуу китеби менен өз алдынча иштөө;

- белгилүү закондордун жана формулалардын негизинде маселелерди чыгаруу;

- физикалык чондуктар жөнүндөгү таблицаларды пайдалануу.

Билимдерди баалоо, аларды текшерүү сыяктуу эле чоң тарбиялык мааниси бар. Баалоону туура пайдалануу менен мугалим окуучулардын билимин жана билгичтиктерин өркүндөтүүсүн, ой жүгүртүүсүнүн критикалык өнүгүүсүн, туура баа берүү түшүнүктөрүнүн иштелип чыгылышын жана өзүнүн эмгегине баа бере билүүсүнө дайыма түрткү берүү мүмкүнчүлүгүнө ээ болот.

Баалоонун негизги талаптары болуп анын объективдүүлүгү болуп саналат. Билимди жана билгичтиктерди баалоонун объективдүүлүгү көптөгөн факторлордон көз каранды:

- мугалимдин окуучулардын билимине жана билгичтиктерине коючу талаптарынан;

- класстагы окуучулардын жалпы даярдыгынан;

- билим жана билгичтиктерин ачып көрсөтүүчү методдордон, түрлөрүнөн жана каражаттардан;

- текшерүүнүн өткөрүлүшүнүн системалуулугунан;

- баалоого тийиштүү болгон тапшырмалардын аткарылышынын өз алдынчалыгынан;

- окуу материалынын негизгилерин текшерүүнү кучагына алуунун толуктугунан;

- баалоонун критерийлеринин жана нормаларынын иштелип чыгылышынан;

- жалпы кабыл алынган баалоонун нормасынын же окуучулардын конкреттүү иштерин баалоо боюнча тапшырмалардын (буйруктардын) сабаттуу аткарылышынан.

Баалоо сабактагы жана үйдөгү окуу иш аракеттеринин негизги түрлөрүнө тиешелүү: оозеки жооптор, жазуу жүзүндөгү иштер, график жана схемаларды окуу жана түзүү, лабораториялык иштерди жана физикалык практикумдарды аткаруу, окуу китеби, кошумча адабияттар жана башка билимдин булактары менен иштөө, билдирүүлөрдү жана докладдарды даярдоо, физикалык куралдарды даярдоо ж.б.

Оозеки жана жазуу жүзүндөгү жооптордо жооптун тууралыгын, анын толуктугун (бардык негизгилерин камтышы), баяндап берүүнүн логикалуулугун, ойлорунун (айткандарынын) негиздүүлүгүн жана далилдүүлүгүн, өз сөзү менен айтып бере билүүсүн, окуу материалынан негизгилерин тандап алуусун; жоопторун техникадан, жаратылыштан жана жашоо тиричиликтен мисалдар келтирип ырастай билүү билгичтиктерин, маселе чыгара билүүсүнүн жана ой пикирлеринин корутундулоолорунун өз алдынчалуулугунун оригиналдуулугу, жалпылай билүү, салыштыруу жана анализдөө, абстракциялоо билгичтиктерин жана да сүйлөө маданиятын эске алуусу абзел.

Окуучулардын жоопторун баалоодо бардык каталарды (одоно жана одоно эмес) жана кемчиликтерди эске алуу керек.

Одоно каталар болуп төмөндөгүлөр эсептелет:

- негизги түшүнүктөрдүн, закондордун аныктамаларын, теориянын негизги жоболорунун эрежелерин билбеши! Формулаларды, физикалык чоңдуктардын белгилеништеринин жалпы кабыл алынган символдорун, ченөө бирдиктерин билбеши;
  - ченөө бирдиктеринин аталыштарын билбеши;
  - жооп берүүдө негизгилерин бөлүп алууну билбеши;
  - билимдерин маселе чыгарууда жана физикалык кубулуштарды түшүндүрүүдө пайдалана албашы;
  - жыйынтык чыгарууну жана жалпылоону билбеши;
  - графиктерди жана негизги схемаларды окууну жана тургузууну билбеши;
  - түзүлүштөрдү же лабораториялык жабдууларды тажрыйба өткөрүүгө даяр-доону, керектүү эсептөөлөрдү жана алынган маанилерди жыйынтык чыгаруу үчүн пайдаланууну билбеши;
  - физика жана техника боюнча окуу китептерин жана маалыматтамаларды пайдаланууну билбеши;
  - физикалык эксперименттерди аткарууда коопсуздук техникасын бузушу;
  - лабораториялык жабдууларга жана өлчөө куралдарына көңүл кош мамиле кылышы
- ж.б.у.с.

Одоно эмес каталарга төмөндөгүлөр тиешелүү:

- формулировкалардын, аныктамалардын, түшүнүктөрдүн, закондордун, теориялардын так эместиги, аныкталуучу түшүнүктөрдүн негизги белгилерин камтуунун толук эместиги;
  - шкалалардын бөлүнүү бааларын аныктоо менен байланышпаган, өлчөөчү куралдардын көрсөтүүсүн алуудагы каталар (мисалы, ченөөчү куралдардын жайгашышынан көз каранды болуучу);
  - тажрыйбаны өткөрүүнүн шартын жана өлчөөчү куралдардын иштөө шарттарын (тең салмактуу эмес таразалаар, эсептөө системасы так аныкталбаган) сактабоонун натыйжасында пайда болгон каталар;
  - принципиалдуу (негизги) схемалардын шарттуу белгиленишиндеги жана графиктин так эместигиндеги (мисалы, жантаюу бурчун өзгөртүү) каталар;
  - маселе чыгаруудагы рационалдуу эмес (ыксыз) методдор же кемчиликтер, бирок оозеки жооп берүүнүн ойлонуп туруп иштелген планы (логиканын бузулушу, кээ бир негизги суроолордун экинчи катардагы суроолор менен алмашылып калышы);
  - маалыматтама (справочник) жана башка адабияттар менен иштөөнүн рационалдуу эмес (ыксыз) методдору;
  - жалпы түрдөгү маселелерди чыгарууну билбөөсү (VII класстын окуучулары үчүн);
- Ал эми *кемчиликтери* төмөндөгүлөр болуп эсептелет:
- эсептөөлөрдүн жана кайра түзүүлөрдүн рационалдуу эмес жолдору;
  - эсептөөлөрдөгү (арифметикалык) каталар;
  - жазууларды, чиймелерди, схемаларды, графиктерди көңүл кош аткаруулары;
  - орфографиялык жана пунктуациялык (тыныш белгилериндеги) каталар.
- Физика боюнча окуучулардын билимин баалоонун болжолдуу нормасын келтирели:
- I. Оозеки жоопту баалоодо “5” деген баа коюлуу керек, эгерде окуучу:
- каралып жаткан кубулуштардын жана законченемдүүлүктөрдүн, закондордун жана теориялардын физикалык маңызын туура түшүнүп көрсөтсө, негизги түшүнүктөргө, закондорго, теорияларга так аныктама жана түшүндүрмө берсе жана да физикалык чоңдуктарды, алардын бирдиктерин жана өлчөө ыкмаларын туура аныктаса;
  - чиймелерди, схемаларды, графиктерди туура аткарсан;
  - өзүнүн планы боюнча жоопторду түзүп, айтып берүү менен коштолсо;
  - алган билимин жаңы жагдайларда практикалык тапшырмаларды аткарууда пайдалана билсе;

- физика курсу боюнча окулуп жаткан жана мурун окулган материалдардын жана предметти үйрөнүүдө өздөштүрүлгөн материалдардын ортосундагы байланышты түзө алса;

- лабораториялык иштерди толук көлөмдө тажрыйбаларды жана өлчөөлөрдү өткөрүүнүн зарыл болгон удаалаштыгын сактоо менен аткарса;

- керектүү курал жабдууларды өз алдынча жана туура (рационалдуу) монтаждаса, бардык тажрыйбалардын жыйынтыгын алууну камсыздаган шартта жана режимде өткөрсө; коопсуздук эмгегинин талаптарын сактаса;

- отчетунда бардык жазууларды: таблица, сүрөт, чийме, график, эсептөөлөрдү туура жана так аткарса;

- катаны талдоону туура аткарса.

“4” деген баа коюлушу керек, эгерде окуучунун жообу жогорудагы айтылып кеткен талаптарды канааттандырса, бирок окуучу:

- одоно эмес бир катаны же экиден көп эмес кемчилик кетирсе жана аларды өз алдынча же мугалимдин жардамы менен оңдосо;

- маалыматтагыч адабияттар менен иштөө көндүмдөрүнө жетишээрлик ээ болбосо (м., окуучу маалыматтагычтан бардыгын тапканды билет, туура багыт алат, бирок жай иштейт);

“3” деген баа төмөндөгүдөй учурда коюлат, эгерде окуучу каралып жаткан кубулуштун жана закон ченемдүүлүктүн физикалык маанисин туура түшүнсө, бирок жообунда:

- программадагы материалдарды андан ары өздөштүрүүсүнө тоскоол болбоочу физика курсундагы маанилүү суроолорду өздөштүрүүдө кээ бир кенемтелер (пробелы) байкалса;

- ар түрдүү типтеги маселелерди чыгаруу үчүн зарыл болгон билимдерди пайдаланууда, айкын физикалык кубулуштарды теориянын жана закондун негизинде түшүндүрүүдө же теориянын практикада колдонулушун айкын мисалдар менен тастыктоодо кыйынчылыктарга дуушар болсо;

- мугалимдин суроосуна толук эмес (негизгисин калтырып) жооп берсе же окуу китебиндеги текстин мазмунун кайталаса, бирок бул тексттеги маанилүү мааниге ээ болгон кээ бир жоболорун жетишээрлик түшүнбөсө;

- окуу китебиндеги тексттерди кайталоодо кээ бир жоболорду толук түшүнө бербесе же мугалимдин суроосуна бир же эки одоно ката кетирүү менен жооп берсе.

“2” деген баа окуучуга төмөндөгүдөй учурда коюлат:

- коюлган суроонун чегинде программадагы материалдын олуттуу же негизги бөлүгүн билбесе же түшүнбөсө;

- же начар калыптанган жана толук эмес билимге ээ жана аларды айкын суроолордун жана үлгүлүү эсептердин чечилишинде жана тажрыйбаларды өткөрүүдө колдонууну билбесе;

- же жооп берүүдө (бир суроого) экиден көп одоно ката кетирип, мугалимдин жардамы менен да оңдой албаса.

II. Жазуу жүзүндөгү өз алдынча жана текшерүү иштерин баалоодо “5” деген баа катасыз жана кемчиликсиз же бирден кем эмес кемчилик кетирилип аткарылган жумушка коюлат.

“4” деген баа толук аткарылган жумушка, бирок:

- бирден ашык эмес одоно эмес ката жана бир кемчилик кетирсе;

- же экиден көп эмес кемчилик кетирсе коюлат.

“3” деген баа төмөндөгүдөй учурда коюлат, эгерде окуучу жарымынан аз эмес жумушту туура аткарса же болбосо:

- экиден көп эмес одоно ката кетирсе;

- же бирден көп эмес одоно жана бир одоно эмес ката жана бир кемчилик кетирсе;

- же эки-үчтөн көп эмес одоно эмес каталарды кетирсе;

- же бир одоно эмес ката жана үч кемчилик кетирсе;
- же катасы жок, бирок төрт-беш кемчилик кетирсе коюлат.

“2” деген баа “3” деген баага коюлуучу каталардын жана кемчиликтердин санындагы нормадан ашырып жиберсе же үчтөн бир бөлүгүнөн азыраагы туура аткарылса.

Окуучулардын билимин жана билгичтиктерин баалоо окуучулардын билиминдеги оң жана терс жактарын эске алуу менен коштолуусу зарыл. Бул учурда окуучулар мугалимдин алардын билимине койгон талаптарына ээ болууга жана ага туура келгендей иштөөгө умтулушат. Баалоо акыйкат, окуучулардын билимин объективдүү чагылдыруусу абзел; окуучулардын билимин баалоодо мугалимдин формалдуу мамилеси кечирилгис. Баа белгилүү бир тарбиялык фактор болуп саналарын эске тутуу зарыл, анткени ал көпчүлүк учурларда кызыктыруучу мүнөздү алат жана окууда жакшы натыйжаларга жетүүгө окуучулардын умтулуусуна өбөлгө түзөт.

Адабияттар

1. Койчуманов М.К. Окуучулардын физикадан билим сапаттарын жогорулатуунун рационалдуу жолдору -Бишкек, КУУнун басмаканасы, 2007.
2. Мамбетакунов Э. Физиканы окутуу теориясы жана практикасы –Б.: «МОК» басма борбору, 2004. -490 б.
3. Дөөлөталиева А.С. Окуучулардын физика боюнча лабораториялык иштериндеги билимдерин, көнүмүштөрүн текшерүүнүн жана баалоонун системасы. //Известия КАО. –Бишкек, 2005, - №3, -56-58-б.